نوێکارێکی چیرۆکی کوردی لە کتێبێکدا ... ڕانانی/سەدیق سەعید ڕواندزی

ناوی کتێب(سەدرەدین عارف نوێکاری چیرۆکی کوردی)/ نووسینی(سابیر ڕەشید)

چیرۆکی کوردی لە سەرەتای سەرهەڵدانییەوە کە مێژوویەکی زۆر کۆنی نییە بە مانا هونەرییەکەی لە ئەدەبی کوردیدا، تاکو ئێستا هەڵگری سیماو خەسڵەتی هونەری جیاوازە کە بە پێی قۆناغەکانی پێشکەوتنی گۆڕانکارییان بەسەر داهاتووە. بەڵام سەرەتای هەفتاکانی سەدەی ڕابردوو،بە قۆناغێکی تازەی گەشەکردنی چیرۆکی کوردی لە ڕووی فۆرم و ناوەڕۆك و تەکنیکەوە دادەنرێت. ئاخۆ پێشتر هیچ هەوڵێکی نوێکردنەوەی چیرۆکی کوردی بەرلەو قۆناغە دراوە؟ کتێبی(سەدرەدین عارف نوێکاری چیرۆکی کوردی) کە چیرۆکنووس و لێکۆڵەر(سابیر ڕەشید) نووسیویەتی، تا ڕادەیەکی زۆر وەڵامی ئەو پرسیارە دەداتەوە و سەرەتاکانی نوێکردنەوەی چیرۆکی کوردی و دەرچوون لە سێیانەی مۆپاسانی ڕووندەکاتەوە.
ئەم کتێبە دەکرێ بڵێین لە دووبەشی سەرەکی پێکهاتووە. لە بەشی یەکەمیاندا، نووسەری کتێبەکە سەرلە نوێ سەرجەم ئەو چیرۆکانەی(سەدرەدین عارف)ی کۆکردوونەتەوە و جارێکی تر لەو کتێبەدا بڵاویکردوونەتەوە، کە ژمارەیان نۆ چیرۆکە و لەماوەی سی ساڵدا نووسراون. بێگومان کۆکردنەوەی ئەم چیرۆکانە لە کتێبێکدا، کارێکی گرنگ و پڕ بایەخە بۆ خوێنەرانی چیرۆك و توێژەرانیش بەتایبەتی ئەگەر مەبەستیان بێت لە بارەی ئەوچیرۆکنووسە و دنیابینی چیرۆکەکانی بنووسن.

چونکە لە پەراوێزی خوێنەوەی چیرۆکەکانەوە، خوێنەر دەشێ ڕاڤەی ناوەڕۆك و فەزای چیرۆکەکان و ئەو تەکنیکانەش بکات کە چیرۆکەکانی پێ نووسراون. ئەگەر بە وردی سەرنج لەو نۆ چیرۆکە بدەین، دەبینین ناوەڕۆکی چیرۆکەکان ڕەنگدانەوەی کێشە نەتەوایەتی و چینایەتی و بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی کوردستانن لە ساڵانی شەستەکان و هەفتاکاندا. ئەوەی بۆمن وەك خوێنەرێك لەو چیرۆکانەدا جێگەی سەرنج بوو(چونکە نووسەری کتێبەکە لە بارەی تەکنیکی چیرۆکەکانەوە لێکۆڵینەوەیەکی بە برشتی نووسیوە و پێویست ناکات لەو بارەیەوە

هیچ بنووسین) ئەوەیە، کە چیرۆکەکان بە زمانێکی ڕەسەنی کوردی و پەتی نووسراون و زۆربە دەگمەن وشەی بیانی لەو چیرۆکانەدا هەیە.
ئەمە لەلایەك، لەلایەکی دیکەوە دەکرێ لە میانەی خوێنەوەی ئەو چیرۆکانەدا،ستایلی تایبەتی ئەو چیرۆکنووسەمان لە بواری نووسینی چیرۆکدا بۆ دەربکەوێت. بۆنموونە: کە یەکەم چیرۆکی دەخوێنینەوە کەلە ساڵی 1967 نووسیویەتی و دوا چیرۆکیشی دەخوێنینەوە کەلە ساڵی 1997 نووسیویەتی، زۆر بە ئاسانی درك بەوە دەکەین کە سەدرەدین عارف، لە سەر یەك ستایل و تەکنیکی تایبەت بە خۆی بە جیاوازی ڕووداو و ناوەڕۆکی چیرۆکەکان، چیرۆکی نووسیوە. واتا بە ئاسانی مۆرك و ناوەڕۆکی ئەو چیرۆکانە دەناسینەوە.

ناوەڕۆکی چیرۆکەکانی بەگشتی، ڕەنگدانەوەی واقیعی کۆمەڵگای کوردی و خەم و ئازارەکانی مرۆڤی کوردبوونە، کە ئەمەش دەلالەتە لەوەی کە چیرۆکنووس لە نزیکەوە لە گەڵ خەم و ئازاری گەلەکەی ژیاوە.خاسیەتێکی دیکەی ئەو چیرۆکانە بۆمن وەك خوێنەرێك جێگەی لەسەر وەستان بوو، ناوی کارەکتەرو پاڵەوانەکانە. سەدرەدین عارف لە شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا، هەولیداوە شوناسی کوردانە بەناوی کارەکتەرەکانەوە بلکێنێت.یاخود بە گۆکردنێکی کوردانەوە، ناوی کەسەکان بهێنێت. بۆنموونە: ناوی کارەکتەری چیرۆکەکانی(نەژاد_ قالە گەلاوێژ حەمە غەریب-سۆفی عەلی فەرهاد هیوا)یە.

ئەم ناوانە، بە بڕوای من ڕەنگدانەوەی ئەو زمانە پەتیەن کە چیرۆکەکانی پێنووسراون. ئەگەر ناوێکیش شوناسێکی عەرەبییانەی هەبێت، چیرۆکنووس هەوڵیداوە ناوەکە لەگەڵ زمان و دەربڕینی کوردی بگونجێنێت. لە زمانی ناوچەکانی سلێمانی و شوێنەکانی دەوروبەری (محمد) دەکەنە(حەمە) و(قادر) دەکەنە(قالە).کە ئەمیش لە چیرۆکەکانیدا،بەهەمان شێوە ناوی حەمەو قالە دەهێنێت. وڕای ئەمەش لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، ئەو ناوانە برەوێکی زۆریان هەیە کە هەڵگری پێشناوێکی ئایینین.
لەچیرۆکەکانی سەدرەدین عارفیشدا، چەند ناوێکی وەك:_(سۆفی عەلی و مەلاپیرداود و مەلا سعید و مەلا قادر) هەن.واتا ناوەکان شوناسێکی کوردانەیان پێ دراوە. بەشی دووەمی ئەو کتێبە، لە دووبابەتی سەرەکی پێکهاتووە، لەبابەتی یەکەمیاندا نووسەری کتێبەکە پێگەی سەدرەدین عارفی لە بیبلۆگرافیای چیرۆکی کوردیداخستۆتە ڕوو، کە تیایدا ئاماژەی بە چەند سەرچاوەیەك لە بارەی مێژووی چیرۆکی کوردی کردووە. بابەتی دووەم لێکۆڵینەوەیەکی هەمەلایەنە و فراوانە لە

بارەی تەکنیك و ناوەڕۆکی ئەو نۆچیرۆکەی چیرۆکنووس کە لە بەشی یەکەمی کتێبەکەدا بڵاوکراونەتەوە. ئەم لێکۆڵینەوەیە، هەرچەندەکورتە، بەڵام پوخت و چڕەو دەروازەیەکی باشە بۆ ناسینی ئەزموونی ئەو چیرۆکنووسە لە بواری چیرۆکدا.
بەڵام لەوەیان گرنگتر لە ڕوانگەی من وەك خوێنەرێك ئەوەیە،خوێنەر کەئەو لێکۆڵینەوەیە دەخوێنێتەوە، دەگاتە ئەو دەرەنجامەی کە نوێکردنەوەی چیرۆکی کوردی لە ڕووی ڕەگەزەکانی تەکنیکەوە بۆ پێش هەفتاکانی سەدەی ڕابردوو دەگەڕێتەوە، بەدیاریکراویش لە چیرۆکەکانی ئەو چیرۆکنووسەوە دەبینرێت.تەنانەت بەشێك لەو تەکنیکانە، پێشتر لە چیرۆکی کوردی نەبوونەوە ئەم یەکەم جار بەو تەکنیکەوە چیرۆکی نووسیەوە. لەم ڕوانگەیەشەوە نووسەری کتێبەکە، ئاماژە بە چەندین ڕەگەز دەکات کەبەرلەوەی لە ساڵانی هەفتاکاندا لە چیرۆکی کوردی دابهێنرێن، سەدرەدین عارف لە نیوەی دووەمی شەستەکانەوە ئەو ڕەگەزانەی لە چیرۆکەکانیدا بەرجەستە کردووە. دیارە ئەو ساغکردنەوەیەش لە پەراوێزی خوێنەوە و هەڵسەنگاندنی چیرۆکەکانەوە بووە.بەبڕوای نووسەری کتێبەکە، چیرۆکنووس بەرلە هەفتاکان، چەند ڕەگەزێکی تازەی لە تەکنیکی چیرۆکەکانەوە بەرجەستە کردووە ئەم یەکەم کەسە بەو شێوەیە چیرۆکی نووسیبێت.

لەم ڕوانگەیەشەوە نووسەری کتێبەکە باس لەوە دەکات کە سەدرەدین عارف، یەکەم کەسە بە ڕاناوی کەسی یەکەمی تاك، چیرۆك بگێڕێتەوە و پێشتر بەو شێوەیە نەبووە. هاوکات هونەری چڕکردنەوەی زمانی پەیڕە و کردووەوە حۆی لە درێژدادڕی پاراستووە،لە کاتێکدا زۆربەی ئەو ڕۆمانانەی ئێستا بڵاو دەکرێنەوە،بە هەدەردانی وشەو درێژدادڕیەکی زۆریان تێدایە. وێرای ئەمەش، بەرلە هەفتاکان، ئەم ڕەمزی لە چیرۆکەکانیدا بەرجەستە کردووە.هاوکات بایەخی بە فلاشباك داوە.

یەکێکی دیکەش لە خاسیەتە هونەرییەکانی ئەم چیرۆکنووسە ئەوەیە کە چیرۆکەکانی بەکراوەیی هێشتێتەوە، ئەمەش وەك بەشدارییەکی خوێنەر لە تەواو کردن و بیناکردنی چیرۆکە کە. هاوکات بایەخی بە فۆلکلۆری کوردیش داوە و تێکهەڵکێشی چیرۆکەکانی کردووە، ئەمانە و زۆر خاسیەتی دیکەش. بە گشتی خوێنەر کاتێ کتێبەکە دەخوێنێتەوە،درك بەوە دەکات کە ئەم چیرۆکنووسە ڕۆڵێکی گرنگی لە نوێکردنەوەی چیرۆکی کوردی بینیوە و توانیویەتی شوناسی خۆی لە نەخشەی چیرۆکی کوردی دابنێت.ئەگەرچی ژمارەی چیرۆکەکانی لە پەنجەکانی دەست تێپەڕناکەن، بەڵام ئەوەی لێرەدا بۆ چیرۆکنووس گرنگ بووە،چڕنیەتی چیرۆکەکان بووە نەك چەندایەتی. لە کۆتاییدا دەستخۆشانە لە

نووسەری کتێبەکە دەکەم و دڵنیام ئەم هەوڵەشی دەچێتە سەر خەرمانەی هەوڵەکانی پێشووتری کە لە بواری نووسینەوەی مێژووی چیرۆك و ڕۆمانی کوردی داویەتی و بەردەوامیشە و ئێستاش سەرقاڵی دانانی ئەنسکلۆپیدیایەکی تایبەت بەچیرۆکی کوردییە و هیوادارم تەمەن دەرفەتی بدات تەواوی بکات.

ڕانانی/سەدیق سەعید ڕواندزی

*پەراوێز/ ناوی کتێب(سەدرەدین عارف نوێکاری چیرۆکی کوردی)/ نووسینی(سابیر ڕەشید)/ بڵاوکراوەی دەزگای سەردەم_2018 سلێمانی..